

В'ячеслав ОНИЩАК
(Дрогобич, Україна)

ГУМАНІТАРНА КАТАСТРОФА У РЕЗУЛЬТАТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ У ВИСВІТЛЕННІ DIE ZEIT

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року створило передумови для однієї з найбільших гуманітарних криз ХХІ століття в Європі. У публікаціях Die Zeit цього періоду гуманітарний вимір війни представлений як ключовий елемент загальної картини російської агресії, а трагедія цивільного населення вказується як центральна точка фокусування суспільної та політичної уваги. Німецьке видання систематично демонструє, що війну необхідно розуміти не лише як військово-політичний конфлікт, а як масштабний процес руйнування цивільної інфраструктури, та базових умов існування цивільного населення.

Впершу чергу відзначимо узагальнюючі праці В. Смолія, С. Кульчицького, Л. Якубової [18; 19]. Згадаємо і працю присвячену інформаційному виміру війни історіографа, доктора історичних наук, професора, дійсного члена НТШ, Віталія Масненка [10]. Водночас з'явилися праці, присвячені іміджу України в міжнародних ЗМІ Катерини Савон [17], Людмили Матвієнко [11], де підкреслюється, що медіа стали одним із головних чинників європейського позиціонування України після 2014 р. Відображенням тематики російсько-української війни у засобах масової інформації вивчають сучасні вчені Микола Галів, Василь Ільницький, Ореста Карпенко, Віталій Тельвак, Юлія Талалай та Володимир Старка [2; 8; 9; 23; 26].

Характер і періодизацію російсько-української війни визначено у працях В. Ільницького, М. Галіва, О. Куцької [1; 4]. Формування політики пам'яті про російсько-українську війну розглядали Василь Ільницький та Роман Царик [3; 5; 6; 7]. Важливе методологічне значення має дослідження Юрія Офіцинського [15; 16].

У західній науці активно розвивалася концепція гібридної війни, аналіз цього поняття провів американський військовий аналі-

тик і політолог Френк Хофман (Frank Hoffman) [22], який розглядав її як теорію військової стратегії, також Сер Лоуренс Фрідман (Lawrence Freedman) [21], почесний професор військових досліджень в Королівському коледжі Лондона, що вважається провідним фахівцем у галузі британських стратегічних досліджень, розглядає отримання інформації суспільством, а саме весь медійний простір, як поле боротьби.

Історики Енн Епплбаум, (Anne Applebaum) [20] Андреас Умланд (Andreas Umland) [27] підкреслювали, що інформаційна складова російської агресії це не супровід, а центральний елемент війни, спрямований на підрив європейського єднання. Ці підходи створюють теоретичну базу для вивчення західних медіа, як частини історичного процесу.

Серед німецьких дослідників помітну роль відіграють Йоахім Краузе (Joachim Krause) [24], які аналізували зовнішню політику ФРН після 2014 р., і Роберт Місік, (Robert Misik) [25]. Останній розглядав *Die Zeit*, як інституцію громадської рефлексії. Проте саме журналістські тексти є тим джерелом, де зафіксовано не лише позицію уряду чи експертів, а й ментальний образ війни, притаманний німецькому суспільству. Окремі праці присвячені аналізу німецького видання підготував автор цього нарису [12; 13; 14].

Одним із головних сюжетів *Die Zeit* стає документування руйнування українських міст – Києва, Харкова, Чернігова, Ірпеня, Маріуполя та багатьох інших населених пунктів. У репортажі Вольфганга Бауера «Kiew im Krieg» (*Die Zeit*, Nr. 11/2022, 10.03.2022) автор фіксує буденність життя українських цивільних під час постійних обстрілів: багатопверхові будинки на околицях столиці перетворюються на вогневі рубезі, підвали на укриття, у яких мешканці проводять ночі, а вулиці на лабіринт барикад і протитанкових пасток. Місто, що донедавна уособлювало модерну європейську інфраструктуру, постає у стані облоги: порожні дороги, закриті магазини, сирени повітряної тривоги, черги до небагатьох пунктів видачі продуктів та аптек. Окреме місце займає опис Маріуполя, який *Die Zeit* подає як міський простір, фактично стертий з лиця землі. У матеріалах видання наголошується, що внаслідок систематичних авіаударів та артилерійських обстрілів були зруйновані житлові квартали, лікарні, пологовий будинок, будівля драматичного театру, в якому від бомби загинули сотні людей. Театр став символом гуманітарної катастрофи, адже

навіть напис «ДІТИ» не врятував цивільних від цілеспрямованого удару. Die Zeit проводить паралелі із знищенням сирійського Алеппо та чеченського Грозного, наголошуючи на повторенні російської жорстокої військової тактики, спрямованої на руйнування цивільної інфраструктури з метою деморалізації і знищення населення країни.

Подібним чином у репортажах редакції простежується документування злочинів у Ірпені, Гостомелі та Бучі.

Значну увагу німецька преса приділяє знищенню критично важливої інфраструктури, яка забезпечує життя мільйонів людей. У матеріалах Die Zeit зазначається про масштабні атаки на енергетичні мережі – електростанції, підстанції, теплоелектроцентралі, які залишали без світла та тепла великі регіони країни, обстріли водопровідних магістралей та насосних станцій, що призводили до перебоїв у водопостачанні; знищення транспортних шляхів, мостів і залізничних вузлів, що унеможливили евакуацію населення та доставку гуманітарної допомоги. Наголошується, що подібні атаки мають не так військовий, як терористичний характер, оскільки спрямовані на створення умов повного колапсу побутового життя.

Особливу тривогу викликають події навколо Запорізької атомної електростанції, де російські війська неодноразово відкривали вогонь у зоні ядерних об'єктів, створюючи ризики техногенної катастрофи континентального масштабу. Die Zeit акцентує, що атаки на ядерні об'єкти суперечать усім нормам міжнародного права і є прецедентом, що ставить під загрозу не лише Україну, а й Європу загалом.

Гуманітарна криза пов'язана передусім із безпрецедентним рівнем переміщення населення. За даними, які Die Zeit подає з посиланням на ООН, станом на серпень 2022 року зафіксовано понад 13 000 жертв серед цивільного населення, серед яких 5 514 убитих і 7 698 поранених. При цьому наголошується, що реальні цифри значно вищі через неможливість повного доступу до окупованих територій.

Крім прямих втрат, видання аналізує масштаб кризи вимушеної міграції. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), які Die Zeit цитує та інтерпретує, за півроку війни 6,6 мільйона українців залишили територію країни, ще 6,6 мільйона стали

внутрішньо переміщеними особами, загалом близько 13 мільйонів людей були змушені покинути свої домівки.

Таким чином, майже третина населення України стала учасником найбільшої міграційної кризи у Європі після Другої світової війни. У матеріалах *Die Zeit* підкреслюється, що ці дані не є просто статистикою – це зруйновані сім'ї, втрачений звичний спосіб життя, соціальна дезінтеграція та колективна психологічна травма.

У репортажі Бауера описано атмосферу на кордонах, де масові потоки біженців простягалися на десятки кілометрів, панічні евакуації у Львові, черги до поїздів, у яких у вагони замість 40 осіб перебуває сто, раптові втечі жителів Києва під звуки сирен. Наголошується, що біженство перетворилося на досвід, який об'єднав представників усіх соціальних і вікових груп – від молодих матерів із немовлятами до людей похилого віку, від студентів до представників професійної еліти. Важливим акцентом є опис становища вразливих груп населення а саме людей з інвалідністю, дітей, вагітних жінок, хворих, мешканців інтернатів і будинків людей поважного віку, які часто не мають можливості самостійно евакуюватися. У публікаціях *Die Zeit* наводяться свідчення про недостатність транспортних засобів, волонтерські операції з евакуації лежачих хворих, а також випадки, коли мешканці підвали не могли залишити місто через інтенсивні бойові дії.

Особливою рисою репрезентації гуманітарної катастрофи у *Die Zeit* є увага до особистих історій очевидців. Журналісти описують війну як процес, який перетинає приватний простір людини: родини спускаються в підвали, лікарі чергують у бомбосховищах, жінки народжують у підвалах, діти сплять у коридорах, в метро, щоб уникнути ударів від ракет.

У статті Бауера зворушливо подано історії молодих киян Андрія та Тані, які живуть у постійному страху й ховаються під час сирен, лікаря Артема і його родини, які організували у підвалі імпровізований центр безпеки, мешканки 24-го поверху Анни, яка відмовляється евакуюватися без своїх домашніх тварин.

Такі історії формують гуманістичний вимір німецького медійному просторі, у якому війна постає не лише як абстрактне насильство, а як конкретна трагедія окремих людей.

На сторінках *Die Zeit* наголошується, що зруйновані лікарні, нестача медикаментів, перебої в роботі екстрених служб створюють окремий рівень гуманітарної катастрофи. Унаслідок постій-

них обстрілів, медичні заклади змушені працювати в підвалах, поранених доставляють у тимчасові шпиталі без необхідного обладнання, ліки стають дефіцитом, особливо інсулін, кровозамінники, хірургічні матеріали, психологічне здоров'я населення піддається надмірному стресу та травмі. Це формує у *Die Zeit* структуру інтерпретації війни, де медична й гуманітарна криза є невід'ємними компонентами російської стратегії тиску на мирне населення.

Таким чином, гуманітарна катастрофа, спричинена російською агресією, у висвітленні *Die Zeit* постає не як вторинний елемент війни, а як її центральна й визначальна характеристика. Видання цілеспрямовано акцентує на руйнуванні міст, масових убивствах цивільних, загрозі для життя й здоров'я людей, колапсі критичної інфраструктури та безпрецедентних масштабах переміщення населення. Усі ці компоненти формують розуміння війни та тероризму росії як трагедії гуманітарного виміру, що вимагає термінової міжнародної реакції, посилення гуманітарної допомоги й розширення підтримки України в боротьбі за життя своїх громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014 – 2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Історія.* 2023. Вип. 13/55. С. 47–73.

2. Галів М., Ільницький В., Карпенко О. Проблематика геноциду Росії щодо українців в українських засобах масової інформації (2022 – 2024). *Новітня доба.* 2024. Вип. 12. С. 75–96.

3. Ільницький В. Організаційні, нормативні та концептуальні засади політики пам'яті України щодо сучасної російсько-української війни. Віль Європи / [головний редактор Л. Лазурко]. Львів-Дрогобич: Півсвіт, 2025. Випуск 6. С. 197–214.

4. Ільницький В., Куцька О. Періодизація російсько-української війни (2014 – 2022) в українському науковому дискусі. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія.* 2023. Вип. 13/55. С. 162–177.

5. Ільницький В., Царик Р. Матеріально-культурні аспекти увічнення пам'яті українських захисників і захисниць під час ро-

сійсько-української війни (2014 – 2024). *Вісник Черкаського університету. Серія історичні науки*. 2024. Вип. 2. С. 105–116.

6. Ільницький В., Царик Р. Пізнавально-інформаційні та виховні заходи щодо ушанування пам'яті учасників і жертв російсько-української війни (2014 – 2024). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 81 (2). С. 4–13.

7. Ільницький В., Царик Р. Формування історико-меморіального нарративу сучасної російсько-української війни. *Українські історичні студії*. 2025. Вип. 17(59). С. 213–224.

8. Ільницький В., Старка В., Галів М. Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*. 2022. Вип. 5. С. 43–55. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.043>

9. Ільницький В., Тельвак В., Талалай Ю. Сучасна російсько-українська війна на шпальтах «The British Army Review» (2022 – 2024). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія, Спецвипуск*, 2024. С. 130–146.

10. Масненко В. В. Важлива монографія про сучасну російсько-українську війну: Рец. на кн.: Офіцинський Ю. Сучасна російсько-українська війна. Ужгород: РІК-У, 2018. 312 с. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Історія / редкол.: Ю. В. Данилець (головний редактор) та ін.* Ужгород: Говерла, 2020. Вип. 2 (43). С. 240–242.

11. Матвієнко Л. В. Україна в міжнародних ЗМІ, методичні рекомендації. Миколаїв: НУК, 2020. 104 с.

12. Оніщак В. Мінський процес і дипломатичний вимір конфлікту (2016 – 2019 рр.) на основі матеріалів німецької газети Die Zeit. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 94. Том 2. С. 11–20.

13. Оніщак В. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 2022 року в дзеркалі німецької преси: аналіз публікацій Die Zeit. *Zaporizhzhia Historical Review*. 2025. Т. 11. № 63. С. 282–290. <https://doi.org/10.26661/zhv-2025-11-63-31>

14. Оніщак В. Російсько-українська війна 2014 – 2022 рр. на сторінках газети Die Zeit: історіографічні аспекти. *Axis Europae*. 2025. Вип. 8. С. 143 – 152. doi: 10.69550/3041-1467.8.348694

15.Офіцинський Ю. Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013 – 2017 років). Ужгород: РІК-У, 2018. 312 с.

16.Офіцинський Ю.Р. Російсько-українська війна 2014–2018 рр. (за матеріалами газети The New York Times). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» (03 – Гуманітарні науки). Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», Міністерство освіти і науки України, Ужгород, 2022. 240 с.

17.Савон, К. Міжнародний імідж України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Наукові записки*. 2019. Вип. 64.

18.Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016. 616 с.

19.Якубова Л. «Русский мир» в Україні: на краю прірви. Київ: Кліо, 2018. 384 с.

20.Applebaum A. Die Ablösung beginnt [The replacement begins]. *Die Zeit – The time*. Nr. 25, aktualisiert 13.06.2020

21.Freedman L. *Ukraine and the Art of Strategy*. Oxford, 2019.

22.Hoffman F. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, 2007. *Arlington, Studies*. 72 pages. URL:https://www.potomacinstitu-te.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf

23.Pnytskyi V., Telvak V. Ukraine Under the Conditions of the Second Year of Existential War in Analysts' Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk – East European Historical Bulletin*. 2024. Vyp. 31. Pp. 218–237. DOI: 10.24919/2519-058X.31.306344

24.Krause J. *Die deutsche Außenpolitik nach 2014: Sicherheit, Russland und die Ukraine*. Hamburg, 2019.

25.Misik R. *Die Zeit und die Öffentlichkeit: Journalismus als Ort der Selbstreflexion*. Wien, 2015.

26.Telvak V., Ilnytskyi V. A Year of Existential War in Analytical Reflections of the Warsaw Centre for Eastern Studies. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk – East European Historical Bulletin*. 2023. Vyp. 27. Pp. 249–258. DOI: 10.24919/2519-058X.27.281552

27.Umland A. *Russia's Hybrid War and Its Implications for Europe*. Stuttgart, 2017.